

Бобер С.

Чому молитву «Отче Наш...» називаємо Господньою молитвою? Тому що її навчив і передав своїм апостолам та учням сам Господь, Ісус Христос. Святий євангеліст Лука ось так про це розповідає: «Раз якось він молився в якомусь місці, і як закінчив, сказав до нього один з його учнів: “Господи, навчи нас молитись, як і Йоан навчав своїх учнів”. А він до них промовив: “Коли ви молитесь, кажіть: Отче, нехай святиться твоє ім'я...». Так записані в Євангелії Луки (11:1-5) та Матея (6:9-14) слова Господньої молитви збереглися аж до наших днів.

За своїм змістом Господня молитва така глибока, що коли б ми молилися по-справжньому, з увагою та розумінням, то вже перші слова викликали б у нас призадуму. Із кожним словом цієї молитви вириває стільки думок, які таким щастям і радістю наповнюють наші серця, що, зупинившись над одним із них чи вдумавшись у прохання, ми не зможемо далі продовжити. Та нехай це нас не лякає, бо так воно й повинно бути. Вартість нашої молитви не вимірюється кількістю слів, які ми сказали, але тим, наскільки ми при цьому зросли в нашій вірі, надії і любові. Слова Христової Євангелії-Благовісти повинні бути для нас насправді словами благовісти, тобто доброю, радісною вісткою-новиною. Суттєва ж частина Євангелія, передана нам Господньою молитвою, повинна стати рідною, зрозумілою і дорогою кожній людині. Ще ранні християнські спільноти так молились.

«Отче Наш...», будучи молитвою Сина до Отця, є ніби квінтесенцією наших молитов, бо є не лише вираженням наших прагнень, а й цінним синтезом того, про що саме ми повинні просити у молитві, як молитися. У молитві Христос зібрав усе потрібне для життя християнина, тобто це є духовна дорога. Господня молитва є вірою християнина, яка стала молитвою, і у цій молитві звертаємося до Того, у Кого віруємо. Тому святі Отці часто називають цю молитву виразом епітаме (скорочене Євангеліє). Натомість Тертуліян вбачав у цій молитві найважливіше і найбезцінніше, або, іншими словами, ядро цілої Христової науки і водночас – ключ до її розуміння, а коментарем до цієї молитви є життя, смерть і воскресіння Того, Хто її навчив. Ми, християни, можемо звертатися до Бога як до Отця, бо через хрест народилися у життя Боже і через Христа є синами улюбленими. Автором цієї молитви є Ісус, бо Він сам був людиною молитви, вчителем молитви. «Отче Наш...» – це найкраща молитва, якою Він молився і передав учням. Ця молитва – це своєрідний гімн, пісня, що є для нас найціннішим скарбом, де центральне місце займає тема Царства Божого, бо саме про нього Христос говорив своїм учням. Коли прийде Царство Боже, то тоді буде відкрита слава Його імені, а щоб це Царство зреалізувалося, потрібно просити не лише про хліб матеріальний чи духовний, але також і про віддалення всього того, що є перешкодою Царства Божого, тобто гріху. Тертуліян також підкреслює новизну, якої навчає нас ця молитва. А новизна полягає в тому, що ця молитва триває у часі до сьогодні. Сам Христос навчив нас мудрого підходу до молитви: «Ти ж, коли молишся, увійди в свою кімнату, зачини за собою двері й молись Отцеві

твоєму, що перебуває в тайні, а Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі. А коли молитесь, не говоріть зайвого, як ті погани...» (Мт. 6:6-7). Тобто молитися слід потайки, не бути багатослівним і промовляти ту молитву, яку Бог дав. «Молитва є жертвою Нового Завіту», – говорить Тертуліян. Цим він стверджує, що правдивими почитателями, священиками є ми, бо молитва становить жертвний наш дар для Бога. Святий Кипріян у своєму коментарі до молитви акцентує більше на понятті Божого батьківства і стверджує, що Він дав нам життя: «Той, хто обдарував нас життям, навчив нас молитви». Цікаво ще висловлюється про Господню молитву Ориген у своєму коментарі до цієї молитви. Коментуючи «Отче Наш...», Ориген підкреслює оригінальність такого заклику, адже ми можемо до Бога взивати Отче. У свою чергу Григорій Ніський є автором праці із латинською назвою «De oratione Dominika», яка теж є коментарем до молитви «Отче Наш...». У цій своїй праці Григорій пише: «Якщо людина розпочинає день без молитви, якою вартісною буде вона і які вартісні будуть її діла».

Господня молитва хоча проста і вживається дуже часто, але її зміст є дуже глибокий, тому вона, незважаючи на свою простоту, є молитвою складною. Якоюсь мірою це не лише молитва, але своєрідні заповіді; це шлях життя, викладений у словах молитви; це образ повного визволення людини від рабства до свободи. Адже тільки свободні сини Божі можуть кликати Бога Отцем. Тому, вслуховуючись у цю молитву, ми можемо спостерігати динаміку переходу від стану раба до стану визволеної людини, а в ній говориться, як про один стан, так і про інший. І цю динаміку переходу, цю парадигму духовного життя можна краще зрозуміти, якщо поглянути на молитву Господню паралельно із розповіддю про вихід ізраїльського народу з Єгипту, а також у контексті Нового Завіту і заповідей блаженств.

Отже, почнемо її коментувати із останніх слів і аж до перших і це буде шлях нашого восходження, або, по-богословськи кажучи, шлях анабазису. Наша вихідна точка знаходиться в кінці молитви і визначає собою цей стан рабства, полону, а вершиною є перші слова молитви, які визначають стан нашого синівства. У Святому Письмі, а конкретніше у Книзі Буття, читаємо, що Адам у раю втішався своєю свободою, станом богоспількування, але втратив увесь цей стан через свій гріх і поступово став рабом. Подібно і народ Божий, який прийшов у єгипетську землю як свободний, поступово втратив свою свободу і дійшов до рабського стану. І все у Єгипті нагадувало євреям про їхній рабський стан: праця ставала щораз важчою і складнішою, єгиптяни щораз більше впливали на умови праці євреїв, але цього ще було не достатньо, щоб змусити євреїв прагнути свободи. Очевидно євреї могли збунтуватися, підняти революцію чи втекти, коли їхній стан переходив межі, але, по суті, ані бунт, ані втеча не роблять нас свободними, бо свобода – це, передусім, внутрішній стан по відношенню до Бога, до себе і всього того, що нас оточує. Кожного разу, як євреї намагалися залишити країну, на них накладалися щораз важчі роботи. Метою фараона було знесилити їх працею, щоб вони були пригнічені нею і щоб думки про вихід чи бунт не приходили у голову. Подібно і ми можемо бути поневоленими дияволом, який розставляє свої сіті, щоб полонити людину, щоб вона не наближалася до Бога. Це можна підтвердити словами Василія Великого, який сказав: «На різних місцях ворог розставив таємні сіті, щоб уловити тебе мов пташку». І якщо Бог не прийде нас визволити, то буде вічне рабство. Перші слова молитви нам про це говорять: «...але визволи нас від лукавого». Лукавий нас заповнює, перетворює у рабів, намагається нас прив'язати, узалежнити, він хоче, щоб ми возлюбили свої кайдани. І він це робить дуже хитрим способом, пропонуючи нам усі

багатства світу цього, його насолоди, розкоші, приємності тільки для того, щоб людина віддала йому свою душу. Але, на відміну від лукавого, Христос хоче бачити нас свободними, бо Бог бачить людину свобідною істотою, тому людина просить, щоб визволив її в першу чергу від лукавого, який хоче рабів, на відміну від Бога, який хоче свободних людей, воля яких була б співзвучна з Його волею. У Книзі Вихід під словом «диявол» розуміли Єгипет і все, що було пов'язане з рабством цієї країни. Тому перше прохання, з якого ми починаємо, – це усвідомлення свого рабства і того, що з нього не можна вирватися через бунт, бо далі будемо залишатися рабами, якщо тільки не змінимо нашого відношення до Бога, всього оточуючого і до всіх обставин нашого життя, адже раба можна позбавити не лише земських, але і небесних благ. Така убогість може бути більш болючою, ніж позбавлення того, в чому ми відчуваємо потребу до земного життя. І наша бідність полягає в тому, що ми прагнемо того, чого не можемо мати. Християнство ж дає можливість стати нам багатими, бо Бог обдаровує нас усім, що є потрібно тут на землі. Однак не варто забувати, що це Божий дар, а не наша власність, ми, натомість, часто про це забуваємо і намагаємося втримати те, що маємо, але не в нашій владі є утримати наше життя, продовжити вік, утримати себе здоровими. Тріщина маленької судинки в організмі може перетворити нас на калік. Тому перша заповідь блаженства говорить, щоб бути вбогим у Дусі Святому, усвідомлюючи, що все є Божим даром у нашому житті: «Блаженні вбогі духом, бо їх є царство небесне» (Лк. 6:20). Саме ця убогість у Дусі Святому відкриває нам Царство Боже. Бути в Дусі – означає нічого собі не присвоювати, бо, назвавши щось своїм, ми втрачаємо. Усе в нашому житті – це прояв Божої любові до нас. Коли людина ні до чого не прив'язується, то це є найвищий прояв любові, а лукавий намагається нас прив'язати, в цьому і полягає сенс слів: «...але визволи нас від лукавого». Подібно як Мойсей закликав побратимів залишити Єгипет, піти за ним, перейти Червоне море, так і кожна людина потрапляє у пустелю, коли розпочинається новий етап її життя. Хоч євреї вийшли, але вони не ввійшли в обіцяну землю, бо з Єгипту вони винесли душу і звички раба. Тому ті сорок років – це час для виховання свобідної людини, а його потрібно багато, бо це не є справа одного дня. Нам у першу чергу треба позбавитися рабського мислення, бо людина часто зникає до цього стану, адже раб має завжди своє місце, йому дадуть поїсти і він є під захистом господаря, тому бути рабом, з одного боку, – це добре, це начебто якась форма захисту; тоді як буття людини свобідної є іншим, тобто це стан незахищеності, це стан очікування Божої ласки, ми віддаємо свою долю і життя у Його руки. Не можна купити зовнішнього благополуччя ціною свободи, бо Божа воля в тому, щоби раби покинули свою захищеність і замінили незахищеністю свобідних людей. І це важко, бо ми лише вчимося бути свобідними. Бог вивів їх на пустелю, щоб вони навчилися покладатися на Божу волю, а не на свої сили. Як євреї у Єгипті, так і ми прожили життя рабами. Цілою своєю душею і волею ми ще не стали свобідними людьми, а поки ми ще не стали такими, на нас чекають спокуси. Але не біймося, коли вони є і не радіймо, коли їх нема, бо, за словами святого Антонія Великого: «Ніхто не може ввійти до небесного царства, не зазнавши спокус. Заберіть зі світу спокуси, і ніхто не спасеться».

Ніколи це прохання не було таким актуальним, як тепер. Колись диявол обманював і зводив одиниці, а тепер, використовуючи модерні засоби, він діє у світовому обсязі. Його праця полегшена ще й тим, що багато людей в його існування не вірять. Не раз за допомогою одиниць, які свідомо чи несвідомо стали знаряддям в його руках, він зводить цілі народи, поневолює цілі країни, спричинює відступництво великої кількості

суспільства і так закладає основи свого царства тут на землі, царства насилля, нетерпимости, ненависти, злоби, брехні. Жити у таких обставинах – це безперервна спокуса і постійне випробування. Це перший ступінь отих «апокаліптичних часів», про які говорить Писання: «Багато тоді спокусяться і видаватимуть один одного й будуть ненавидіти один одного. Чимало лжепророків устане і зведуть багато людей». Тоді кожний буде думати лише про себе, і людина людині вовком стане, бо: «Через те, що розбуяє беззаконня, любов багатьох охолоне. Але хто витримає до останку, той спасеться» (Мт. 24: 10-13).

Молімо Всевишнього, щоб вирятував, визволив нас від царства і влади лукавого над нами, влади як зовнішньої, так і внутрішньої, а зокрема від того, аби ми, через нашу легкодушність, байдужість і лінивість, не стали його співробітниками, знаяддям в його руках. А ними стаємо, може, инколи і несвідомо тоді, коли в нашому середовищі продовжуємо його дію: брехуна, очорнювача, зводника, спокусника; коли, замість бути носіями любови, миру, світла, спокою, сіємо незгоду, заздрість, ненависть, підозру, страх, роздор та помішання понять. Коли ми другорядне ставимо на перше місце, маловажне оголошуємо найважливішим, не даємо змоги людині розвиватися, самостійно думати, коли лише про себе думаємо, самих себе любимо, не звертаючи уваги на інших. Ніхто з нас не може сказати, що у своєму житті не був вже знаяддям у руках «лукавого» на погибель іншим.

Тому помолімся за тих усіх, для кого ми стали «спокусою», причиною чи нагодою до гріху, гніву, ненависти, свідомо чи несвідомо. Господи, ізбави, визволи нас від лукавого!

Бобер С. Отче наш // Слово № 4 (29), вересень-жовтень 2006, с. 16-17